

Emine Yeniterzi, Kubbe-i Hadrâ'nın Gölgesinde

*Mevlâna Celâleddin Rûmî Üzerine Makaleler,
Rûmî Yayınları, İstanbul 2005, 212 s.*

*Emine Yeniterzi, In The Shadow of Kubbe-i Hadrâ
Articles on Mevlana Jalal al-din Rumi*

Ali TEMİZEL *

Özet

Bu çalışmada, Emine Yeniterzi tarafından değişik yer ve zamanlarda Mevlâna ve Mevlevîlik hakkında yazılmış veya sunulmuş makaleler ve bildirilerden meydana gelen Kubbe-i Hadrâ'nın Gölgesinde-Mevlâna Celâleddin Rûmî Üzerine Makaleler isimli kitap tanıtılmaktadır.

Eser, sırasıyla şu makale ve bildirileri içermektedir: "Mevlâna'nın Tefekkür Dünyası ve İnsan", "Mevlâna'nın Eserlerinde Örnek İnsan Olmaya Dair İkaz ve Tavsiyeler", "Mevlâna'nın Sevgi Anlayışı", "Mevlâna'nın Eserlerinde Öğreticilik ve Öğüt Anlayışı", "Mevlâna'nın Eserlerinde Ahlâkî Unsurlar", "Mevlâna'nın Eserlerinde Sabrın Hikmetleri", "Mevlâna'da Çalışma ve Tevekkül", "Mevlâna'nın Gayrimüslimlerle Diyalogu (The Dialog of Mevlana With Non-Muslims)", "On Dokuzuncu Yüzyılda Konyalı Mevlevî Şairler", "Kemal Edip Kürkçüoğlu'nun "Dâstân-ı Cenâb-ı Mevlâna" Manzumesi", "Mevlâna ve İkbâl", "Türk Basınında Mevlâna Enstitüsü", "Tasavvufî Edebiyatımızda İnsan Sevgisi".

Anahtar Kelimeler

Mevlâna, Mevlevîlik, Emine Yeniterzi, Mevlâna üzerine makaleler

Abstract

In this study, the book titled *In the Shadow of Kubbe-i Hadrâ-Articles on Mevlana Jalal al-Din Rumi*, which consists of articles on Rumi and the Mawlavî Order written and presented at different times and places by Emine Yeniterzi, is reviewed. The work contains the following articles in order: "Rumi's world of meditation and the man", "Warnings and advice in Rumi's works on becoming an exemplary person", "Rumi's understanding of love", "The understanding of instruction and advice in Rumi's works", "Moral issues in Rumi's works", "Virtues of patience in Rumi's works", "Labour and putting things in God's hands", "The Dialog of Mevlana With Non-Muslims", "The poets of the Mawlavî Order in the nineteenth century", Kemal Edip Kurkcuoglu's verse 'Dastan-ı Cenab-ı Mevlana', "Rumi

* Arş. Gör. Dr., Selçuk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Fars Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı.

and Iqbal”, “The Mewlana Institute in the Turkish press”, and “Humanism in our mystique literature”.

•

Key Words

Mewlana , The Mawlavi Order, Emine Yeniterzi, Articles on Rumi.

Giriş

Türk tasavvuf kültürünün temel taşlarından birisi olan ve on üçüncü yüzyılın seçkin şairi, mutasavvıf ve mütefekkeri Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî'nin şöhreti ve fikirlerinin etkisi sekiz asırdan beri artarak devam etmektedir. Mevlâna'nın düşünce ve tasavvuf iklimindeki bu etkisi, yalnız Türk dünyası sınırları içerisinde kalmamış; bugün Japonya'dan Amerika'ya kadar dünyanın her yerinde birçok bilim adamı ve araştırmacı tarafından Mevlâna'nın eserlerinin ve düşüncelerinin inceleme konusu olarak kabul edilmesine zemin hazırlamıştır. 2007 yılının, Mevlâna'nın doğumunun 800. yılı olması sebebiyle UNESCO tarafından Mevlâna Kültür Yılı olarak kabul edilmesi Celâleddîn-i Rûmî'ye olan evrensel ilginin en belirgin bir tezahürüdür.

Dünyanın var olmasından beri tarihe mal olmuş kişilerin ve düşüncelerinin kuşaktan kuşağa aktarılmasında ortaya koydukları eserlerinin etkili olması kadar, bu kişiler hakkında kendi dönemlerinde veya daha sonraki zamanlarda başkaları tarafından yapılan uygun ve liyakatli çalışmaların da etkili olduğu bilinmektedir. Mevlâna, Mevlevîlik ve eserleri konusunda da Mevlâna'nın yaşadığı yüzyıldan günümüze kadar Türkiye'de, doğuda ve batıda dünyanın bir çok yerinde çok sayıda çalışma yapılmıştır¹.

Aşağıda tanıtımı yapılan *Kubbe-i Hadrâ'nın Gölgesinde-Mevlâna Celâleddin Rûmî Üzerine Makaleler* isimli kitap da bu çalışmalardan birisi olmakla birlikte, aynı yazarın bu alanda yaptığı toplam on üç makale ve bildiriye bir araya getirmesi bakımından dikkat çekicidir. Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. **Emine YENİTERZİ** tarafından kaleme alınmış, Mevlâna ve Mevlevîlikle ilgili, değişik yer ve zamanlarda sunulmuş bildirilerden ve yayımlanmış makalelerden bir demeti içeren eserin yayımlanma amacını; Mevlâna'yı, Mevlevîliği, Mevlâna'nın duygu ve düşüncesini, yaşadığı dönemi, daha sonraki dönemlerdeki etkilerini anlamak ve anlatmak şeklinde özetlemek mümkündür. Yazarın tanıtımı yapılacak olan bu eserinden başka Mevlâna ve Mevlevîlik konusunda "*Mevlânâ Celâleddin Rûmî*"², "*Jalâl Al-Dîn Al-Rûmî-A Muslim Saint, Mystic and*

¹ Bu çalışmalar hakkında bk., Karaismailoğlu, Adnan- Okumuş, Sait- Coşguner, Fahrettin, *Mevlânâ Bibliyografyası*, T.C. Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Konya, Ocak 2006.

² Emine Yeniterzi, *Mevlânâ Celâleddin Rûmî*, XV+216 s., TDV, Ankara 1. baskı, 1995, 6. basım, 2005.

*Poet*³ gibi eserleri ve “Mevlânâ Âşığı Konyalı Bir Şair: Veysel Öksüz” isimli makalesinin⁴ de yayımlandığını burada zikretmenin, Mevlâna ve Mevlevîlik konusunda çalışma yapanlara ve bu konulara ilgi duyanlara faydalı olacağını düşünüyoruz.

Kubbe-i Hadrâ'nın Gölgesinde-Mevlâna Celâleddin Rûmî Üzerine Makaleler isimli eserin incelenmesinde içerdiği yazıların muhtevası hakkında kısaca bilgi verildikten sonra, bu makale ve bildirilerin daha önce yayımlandıkları yerler de dipnotta gösterilmiştir. Ayrıca makalelerin eserde bulunduğu yerlerin sayfa numaraları da verilmiştir. Eserin Önsöz'ünden sonra bildiri ve makaleler aşağıdaki sıraya göre yer almaktadır:

1- Mevlâna'nın Tefekkür Dünyası ve İnsan (s.9-25)

Bu makalede Mevlâna'nın zaman ve mekânla aşınmayan; akıl, din, ilim ve tasavvuf süzgecinden geçirilmiş tefekkür anlayışı ve huzurlu topluma kavuşmanın yollarına dair mesajları; insanın değeri ve insanlık şuuruna ulaşmak için dikkat edilmesi gereken gönül, akıl, ilim, ibadet, kader-irade, dünya ve ölüm gibi hususlar konu edinilmiştir. Makalede sözü edilen hususlar Kur'ân ve hadis kültürüyle açıklanmış, Mevlâna'nın eserlerinden konuyla ilgili örnekler verilmiştir⁵.

2- Mevlâna'nın Eserlerinde Örnek İnsan Olmaya Dair İkaz ve Tavsiyeler (s. 28-40)

İnsanın meleklerden daha üstün veya hayvanlardan daha aşağı olmaya yönelik tercihi; bu yol ayrımında akıl, gönül, ilim, ahlâk ve iman birliğinden uzaklaşarak örnek insan olmasına engel olan hususlar ve bunların çözüm yolları Mevlâna'nın eserlerinden yararlanılarak anlatılmaktadır. Burada konu edinilen olumsuzlukları yazar; kibir, kıskançlık, hırs, acelecilik, akıl yolunu terk etmek, bilgisizlik-önyargı, hile-yalan, sorumluluğu kabul etmemek-suçu kadere yüklemek, kindarlık-kötülükte ısrar ve sevgisizlik olarak belirlemiştir. Bu olumsuzluklar incelenirken Hz. Âdem ile şeytanın ilk karşılaşmasından

³ Emine Yeniterzi, *Jalâl Al-Dîn Al-Rûmî-A Muslim Saint, Mystic and Poet*, Translated by A. Bülent Baloğlu, Ankara 2000, TDV Yayınları, 262 s.

⁴ Makale hakkında bk., Emine Yeniterzi, “Mevlânâ Âşığı Konyalı Bir Şair: Veysel Öksüz” *Yedi İklim*, S.57, İstanbul Aralık 1994, s. 87-89.

⁵ Emine Yeniterzi, “Mevlâna'nın Tefekkür Dünyası ve İnsan”, *Konya'dan Dünya'ya Mevlâna ve Mevlevîlik*, Editör: Nuri Şimşekler, Konya 2002, s. 71-80.

yola çıkılarak yapılan mukayese Mesnevî'den ve Mevlâna'nın diğer eserlerinden alınan örneklerle incelenmiştir⁶.

3- Mevlâna'nın Sevgi Anlayışı (s. 41-55)

Sevginin tanımı ve önemine dair bir girişten sonra; insanın yücelmesi, iç dünyasında huzuru yakalaması, toplum için faydalı birey olması, arınmış bir gönle sahip olmasında sevginin gücü ve rolü anlatılmaktadır. Makalede Mevlâna'nın eserlerinden alınan örneklerle sevginin; yaratılışın başlangıcı olduğu gibi, dinin de özü veya temeli olduğu, insanları dünyevî ve uhrevî mutluluğa ulaştıracak olan şifanın sevgide bulunduğu, kötülükten arınmış temiz gönüllerin sevginin eseri; toplumdaki huzurun ve barışın kaynağının da sevgi olduğu dile getirilmiştir. Mevlâna'nın bütün eserlerinde sevginin; yalnızca sûfilerin yaşaması gereken bir hâl değil, her insanın nasiplenmesi gereken hayatî bir ihtiyaç olduğu vurgulanan yazıda; her asırda nefret, kin, düşmanlık, kavga, terör ve savaş gibi bireyi ve milletleri yok eden huzursuzlukların çözümünün ve bunların ortadan kaldırılmasının da sevgide olduğu Mesnevî'den ve Mevlâna'nın diğer eserlerinden alınan örneklerle yazar tarafından ifade edilmiştir⁷.

4- Mevlâna'nın Eserlerinde Öğreticilik ve Öğüt Anlayışı (s. 57-66)

Bu bölümde, Mevlâna'yı şiir yazmaya sevk eden asıl sebebin şiiri bir eğitim aracı olarak kullanmak olduğu anlatıldıktan sonra öğütlerini şiir yoluyla sunan Mevlâna'nın öğüt verenlerin nasıl olması gerektiği, öğütlerin tarzı ve öğütlere muhatap olanların verecekleri tepkilere dair görüşleri örneklerle ele alınmaktadır⁸.

⁶ Emine Yeniterzi, "Mevlâna'nın Eserlerinde Örnek İnsan Olmaya Dair İkaz ve Tavsiyeler", *Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî-İnsanlığın Aynası*, Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Konya 2004, s. 215-223.

⁷ Emine Yeniterzi, "Mevlâna'nın Sevgi Anlayışı", *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi-Mevlânâ Panellerinde Sunulan Bildiriler I*, Konya 2000, s. 57-68.

⁸ Emine Yeniterzi, "Mevlâna'nın Eserlerinde Öğreticilik ve Öğüt Anlayışı", *Konya 724. Vuslat Yıldönümü Özel Sayısı*, Konya Büyükşehir Belediyesi, Y. 3, S.16 Kasım-Aralık 1997, s. 42-45; aynı yazar, "Mevlâna'nın Eserlerinde Öğreticilik ve Öğüt Anlayışı", *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi-Mevlânâ Panellerinde Sunulan Bildiriler I*, Konya 2000, s. 119-126; aynı yazar, "Mevlâna'nın Eserlerinde Öğreticilik ve Öğüt Anlayışı", *Mevlâna'nın Dünyaşince Dünyasından*, Der.: Nuri Şimşekler, TC Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Konya-2004, s.159-167.

5- Mevlâna'nın Eserlerinde Ahlâkî Unsurlar (s. 67-86)

Bu makalede ahlâkın lügat anlamı, tarihçesi, önemi, kültürümüzdeki ahlâkî eserler ve ahlâkî temsil yoluyla topluma yansıtan, toplumun şekillenmesinde rol alan manevî mimarlara işaret edilen bir girişten sonra, Mevlâna'nın güzel ahlâka dair telkinleri ele alınmıştır. Pratik ahlâka dair bu öğütler; huy, edep, kötü ahlâk, kötü huylular, adalet-zulüm, alçak gönüllülük-kibir, doğruluk-hile, yalan, cömertlik-cimrilik, çalışkanlık-tembellik, kanaat-hırs, başkalarının kusurlarıyla uğraşmak, gıybet, kıskançlık ve öfke gibi başlıklar altında karşılaştırmalı bir tarzda örneklerle izah edilmiştir⁹.

6- Mevlâna'nın Eserlerinde Sabrın Hikmetleri (s. 87-101)

İnsan hayatının çeşitli tarifleriyle başlayan makalede, sabrın ve sabırlı olmanın manevî kültürümüzdeki önemine dair geniş bir açıklamadan sonra günümüzde büyük ilgi gören kişisel gelişime dair kitaplarda yer alan; üzüntüyle başa çıkma veya mutlu olmaya dair öğütlerin İslâm dini ve tasavvufunun temel prensipleri olduğuna işaret edilmektedir. Daha sonra Mevlâna'nın; asırlardır insanoğlunun günlük hayatın sıkıntılarıyla uğraşırken ya da aşmakta zorlandığı üzüntülerde daha güçlü olabilmesi, dertlere bakış tarzı, sabretmeyi kolaylaştıran görüşleri konu edilmektedir. Mevlâna'nın dert psikolojisine ve sabrın hikmetine dair bu görüşleri: Allah sevdiklerine dert verir; dertler insanı olgunlaştırır; dertler kul için imtihandır; küçük sıkıntılar büyük belalara mânidir; külfetsiz nimet, zahmetsiz rahmet olmaz; dertler günahattan arınmanın, manen yükselmenin bir yoludur; her sıkıntı, güçlük sabırla ortadan kalkar; sabır şükrün göstergesi ve olgun insanın vasfıdır gibi alt başlıklar altındaki açıklamalarla ve örneklerle verilmektedir¹⁰.

7- Mevlâna'da Çalışma ve Tevekkül (s. 103-111)

Mevlâna'nın çalışmaya ve tevekküle dair düşüncelerinin ele alındığı bu makalede, önce tevekkül kelimesinin sözlük anlamı, dinî ve tasavvufî boyutları ele alınmış; daha sonra tevekkülün çalışmakla birlikte olmasının gerekliliği İslam kaynaklarından ve Mevlâna'dan verilen örneklerle açıklanmıştır. Çalışmadan tevekkül etmenin anlamsızlığı ve "önce çalışmak, sonra tevekkül" prensibine Mesnevî'de defalarca işaret edildiği vurgulanmış; sonuçta Mevlâna'nın dünya görüşünde faal olmanın, bitmeyen bir dinamizm ve enerji ile

⁹ Emine Yeniterzi, "Mevlâna'nın Eserlerinde Ahlâkî Unsurlar", *Selçuk Üniversitesi X. Millî Mevlâna Kongresi Tebliğler I, 2-3 Mayıs 2002 Konya*, Konya-2002, s. 327-344.

¹⁰ Emine Yeniterzi, "Mevlâna'nın Eserlerinde Sabrın Hikmetleri", *Gözyaşı*, Aralık -2003: 40/21-26.

güçlüklerle mücadelenin; daha sonra Allah'a güvenip tevekküle yönelmenin gereğine olan inancı ortaya konulmuş ve bu görüş Mevlâna'nın eserlerinden çeşitli örneklerle desteklenmiştir¹¹.

8- Mevlâna'nın Gayrimüslimlerle Diyalogu (s. 113-123)

Mevlâna'nın Hakk'a yürüdüğü zaman cenaze törenine Türkler-müslümanların birlikte; Hıristiyan, Yahudi, Arap, bütün millet ve din mensuplarının katıldığı Eflâkî tarafından bildirilmektedir. Yine *Menâkıbü'l-Ârifîn*'de Mevlâna'nın hayatta iken gayrimüslimlerle olan diyaloguna dair birçok örnek mevcuttur. Mevlâna'nın ilişkilerinde insanlar arasında din, dil, mezhep ve milliyet ayrımı göstermeksizin herkese hoşgörüyü yaklaştığının vurgulandığı bu yazıda Mevlâna'nın azınlıklarla olan diyalogu *Menâkıbü'l-Ârifîn*'den nakledilen on dört örnek menkıbe ile anlatılmıştır. Bu açıklamalardan sonra, Mevlâna'nın gayrimüslimlerle olan ilişkilerinde ortaya çıkan hususlar, yazar tarafından altı madde halinde şu şekilde özetlenmiştir¹²:

1. İddia edildiği gibi Mevlâna, dinler üstü bir inancı veya düşünceyi savunmamıştır. Ancak Mevlâna, bütün semavî dinlerin aynı kaynaktan geldiğini ve ortak bir gerçeğe, tek Tanrı'ya inancı desteklediğini, aynı hakikati tebliğ ettiğini bilmektedir.
2. Mevlâna'nın gayrimüslimlerle diyalogunda; sevgi, saygı, hoşgörü, iyi niyet, alçak gönüllülük, samimiyet, güven ve güzel ahlâk öne çıkmaktadır. Mevlâna, tebliğden ziyade temsilin örneği olmaya dikkat etmiş; yalnızca tahammülsüzlüğe tahammülsüz davranmış, bunun dışında bütün söz ve davranışları gönül kazanmaya yönelik olmuştur.
3. Hz. Peygamber Kur'an-ı Kerim'de; "Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik." âyetiyle nitelendirilir. Onun rahmeti âlem şümuldür. Yalnızca Müslümanları içine almaz. Peygamber vârisi bir âlim olan Mevlâna da, Hz. Peygamber'e uyararak sevgi ve merhametini ayırım yapmadan bütün insanlığa yöneltmiştir.
4. İnanç bir gönül işidir. Zorlama ile olmaz. "Dinde zorlama yoktur (Bakara, 256).", "Sizin dininiz size, benim dinim de banadır (Kafirun, 6).", "(Resulüm!) Sen, Rabbinin yoluna hikmet ve güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et! (Nahl, 125)." ayetlerinde de

¹¹ Emine Yeniterzi, "Mevlâna'da Çalışma ve Tevekkül", *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi 7. Millî Mevlânâ Sempozyumu 13 Aralık 1995 Konya*, Konya -1996, s.74-80.

¹² Emine Yeniterzi, "Mevlâna'nın Gayrimüslimlerle Diyalogu", *Selçuk Üniversitesi III. Uluslararası Mevlâna Kongresi 5-6 Mayıs 2003 Bildiriler*, Konya-2004, s. 161-167.

bu husus açıkça dile getirilir. Mevlâna'nın da gayrimüslimlerle diyalogunda dine davet tarzı bu hükümler çerçevesindedir.

5. Mevlâna, hakikî bir mürşittir. Toplumda huzur ve barışın, birlik ve dirliğin güçlenmesi yolunda halk için güzel örnekler sergilemiş, gönüllere Hak ve halk sevgisini yerleştirmiştir.
6. Mevlâna, hem eserlerindeki mesajlarıyla, hem de örnek davranışlarıyla on üçüncü yüzyılda Anadolu'nun Türkleşmesi ve Müslümanlaşmasına önemli katkıda bulunan sevgi ve hoşgörü mimarlarından biri olmuştur.

9- On Dokuzuncu Yüzyılda Konyalı Mevlevî Şairler (s.125-140)

Makalenin girişinde; Mevlâna'nın eserlerinin, Anadolu'da Türk edebiyatının kurulmasında ve gelişmesinde etkisinin, Mevlevîlik kültürünün ve Mevlevî-hânelerin, başta edebiyat ve musikî olmak üzere hat, tezhip, ebru, kâtî', nakış, minyatür ve ciltçilik gibi geleneksel Türk İslam sanatlarının gelişmesindeki önemi vurgulanmıştır. Mevlevî şairleri konu edinen biyografik eserlerin tanıtımından sonra; on dokuzuncu yüzyıl başlarından Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar hayatta olan Konyalı yirmi üç şair tespit edilmiş ve bunlar alfabetik sırayla kısa biyografileriyle birlikte sunulmuştur. Bu şairler; Ahrârî, Âşık Mehmed, Âşık Mehmed Feyzî, Âşık Ömer, Âşık Seyyid, Âşık Şem'î, Âşık Şevkî, Burhan Efendi, Celâleddin Efendi, Demirci Mehmed, Hasîb Dede, Hemdem Çelebi, Hikmetî, Hüseyin Nesîb Efendi, Kâşif, Mahbûb Efendi, Safderî, Seyyid Ali, Seyyid Figânî, Seyyid Mustafa Râsîh, Süleyman Şemsî, Tâhirî ve Veled Çelebi (İzbudak)'dir¹³.

10- Kemal Edip Kürkçüoğlu'nun "Dâstân-ı Cenâb-ı Mevlâna" Manzumesi (s.141-152)

Yirminci yüzyılda klasik şiir zevkini sürdüren ve Mevlâna için şiir yazan şairlerden birisi olan Kemal Edip Kürkçüoğlu (1902-1977)'nin biyografisi ve Mevlâna için yazdığı diğer şiirlerinin neşirleri hakkında bilgi verilen bu makalede, şairin "Dâstân-ı Cenâb-ı Mevlâna" başlıklı 31 bentten oluşan muhammes-i mütekerriri günümüz harfleriyle verilmektedir. Mevlâna Müzesi Kütüphanesindeki Arap harfli yazma metinden alınan bu şiir yanında, aynı yazmada bulunan Kürkçüoğlu'na ait Mevlâna ile ilgili altı beyitlik bir gazel de makalenin sonuna eklenmiştir¹⁴.

¹³ Emine Yeniterzi, "On Dokuzuncu Yüzyılda Konyalı Mevlevî Şairler", *Selçuk Üniversitesi X. Millî Mevlâna Kongresi Tebliğler I, 2-3 Mayıs 2002 Konya*, Konya-2002, s. 137-147.

¹⁴ Emine Yeniterzi, "Kemal Edip Kürkçüoğlu'nun "Dâstân-ı Cenâb-ı Mevlâna" Manzumesi" *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 17, Konya-2005, s. 113-121.

11- Mevlâna ve İkbâl (s. 153-1170)

Yazar, bu makalede Mevlâna'nın doğu dünyasındaki en geniş ve sürekli etkisinin Hind-Pakistan yarımadasında olduğunu; Mevlâna'nın bu bölgedeki tesiri konusunda Muhammed İkbâl'in farklı ve seçkin bir yerinin bulunduğunu; İkbâl'in "Pîr-i Rûm" dediği Mevlâna'yı aşıklar kervanının öncüsü saydığını ve kendi düşünce sitemini Mevlâna'nın eserlerinden aldığı feyizle kurduğunu; İkbâl'in Mevlâna'dan aldığı feyzi ve Mevlâna'ya olan hayranlığını bütün eserlerinde açıkça dile getirdiğini, ifade etmektedir.

Makalede ayrıca, Mevlâna ve İkbâl'in çağları arasında uzun bir zaman dilimi bulunmasına rağmen, iki mütefekkirin yaşadıkları dönemlerin benzerliği ve İkbâl için Mevlâna'nın manevî bir rehber olduğuna işaret edilmiş; İkbâl'in Mevlâna'nın fikirlerini aynen tekrarlamadığı, aksine Mevlâna'yı en iyi seviyede anladığı ve Mevlâna'nın fikirlerini kendi çağının idrakiyle yorumlayıp, kendi milletinin ihtiyacı olan enerjik, dinamik, aşk ateşiyle yanan, yüksek ideallere ulaşma yolunda ıstırap çekmeyi bilen; ilim, ahlâk, aşk ve iman dengesi ni kuran örnek insan tipini oluşturmaya çalıştığına dikkat çekilmiştir.

İkbâl'in; benliğin nasıl kurulacağını *Esrâr-ı Hodî*, akıl ve aşk konusunu *Peyâm-ı Maşruk*, müminin yüce vasıflarını *Armağan-ı Hicaz*, Mevlâna'nın yol arkadaşı Hızır'ı *Bang-ı Dârâ* ve kendisinin dünyadan göklere çıkışını ve her feleğin sırrını öğrenişini *Câvidnâme* isimli eserlerinde Mevlâna'nın diliyle örnekler vererek anlattığı vurgulanmıştır.

Farklı zaman ve mekânlarda yaşamış bu iki seçkin insan arasındaki benzerlikler aşağıdaki beş maddeyle özetlenmiştir¹⁵:

1. Her ikisi de milletlerinin buhranlı dönemlerinde yaşamış birer gönül, fikir ve dava eridir. İnsanları bunalımdan kurtarmak onların ideali olmuş, eserlerini bu amaçla kaleme almışlardır. Şiirlerindeki hedef, sanat endişesi değil; halka rehber olma, mesaj verme, insana gerçek hüviyetini kazandırma gayesidir.
2. Yaşadıkları dönemlerde insanların mücadelecî, dinamik bir ruh gücünden mahrum olduklarını tespit etmiş; onları insanlığın yüksek değerlerini ve yaratılışlarındaki İlâhî cevheri keşfetmeye teşvik etmişler, pasifliği şiar edinen insanlara dinamik bir dünya görüşü kazandırmış, tekâmülün daimî gayretle mümkün olduğunu bildirmişlerdir.
3. Aşk; insanı ıslah eden ve yücelten bir değer olarak ön plâna çıkarmışlar, ilim ve aklın ancak sevgiyle faydalı olacağına inanmışlardır.

¹⁵ Emine Yeniterzi, "Mevlâna ve İkbâl", *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi-Mevlânâ Panellerinde Sunulan Bildiriler I*, Konya 2000, s. 19-31.

4. Hür irade sahibi insan için kadercilik düşüncesinin yanlışlığını, bunalmıların bu hatadan kaynaklandığını; gerçek tevekkül ve kader anlayışının azim ve çalışmanın ardında gizlendiğini göstermişlerdir.
5. Kur'ân-ı Kerîm'i yanlış yorumlayan veya hayatiyete geçiremeyen topluma, Kur'ân-ı Kerîm'den Cenâb-ı Hakk'ın dilediği insan tipini ve hayat görüşünü aktarmışlardır.

12- Türk Basınında Mevlâna Enstitüsü (s. 171-185)

Mevlâna için bir araştırma enstitüsünün kurulmasının gerekliliğine Sheakespeare, Goethe, Dante gibi batıdaki değerlerden örnek verilerek başlayan makalede; geçmişte kurulmuş olan Mevlâna Enstitüsünün tarihçesi ve âtil pozisyonunda kalmasının nedenleri Feyzi Halıcı'nın yazısından özetlenerek aktarılmıştır. Böyle bir enstitünün açılmasının önemine dair basında yer alan yazılar hakkında bilgi verilmektedir. Konuyla ilgili ilk yazı 1955 yılında yazılmış ve bu makalenin kaleme alındığı 6-7 Mayıs 1996 tarihine kadar bu konuda ellili yıllarda 6, altmışlı yıllarda 12, yetmişli yıllarda 4, seksenli ve doksanlı yıllarda birer yazının neşredildiği bildirilmiştir.

Mevlâna Enstitüsünün kurulmasının gereği, bu enstitünün faaliyetlerinin ne merkezde olacağı, enstitüde bulunması gereken materyaller ve enstitüde görev alacak kişilerin vasıflarını konu edinen bu yazıların yazarları da şu şekilde verilmiştir: Feridun Nafiz Uzluk, Abdülbâki Gölpinarlı, M. Refi' Cevad Ulunay, Mehmet Önder, Cavit Öztelli, Nezihe Araz, Arslan Ergüç, Abdülkadir Karahan, Sezai Karakoç, Suad Abanazır, Necati Elgin, Mehmet Kaplan, Feyzi Halıcı ve Erkan Türkmen. Ayrıca adı geçen yazarların yazılarından konuyla ilgili pasajlar sunulmuştur¹⁶.

13- Tasavvufî Edebiyatımızda İnsan Sevgisi (s. 187-212)

Sevginin gerekliliğine dair bir girişle başlayan makalede; Ahmed-i Yesevî, Mevlâna, Yûnus Emre, Hacı Bektaş Veli, Hacı Bayram Veli, Eşrefoğlu Rûmî, Azîz Mahmud Hüdâyî, Erzurumlu İbrahim Hakkı gibi gönül erlerimizden çeşitli örnekler verilerek sevginin kültürümüzdeki yeri açıklanmaktadır. İslâm dininde sevginin önemi, sevginin yayılması ve insanlar arasındaki bütün ilişkilere yansımaya dair tavsiyeler, sevmeye teşvik edildiğimiz, hatta sevmekle emrolduğumuza dair ayet ve hadislerin yanında şiirimizden örneklerin de yer aldığı makalede samimî sevginin gönüllere yerleşmesi

¹⁶ Emine Yeniterzi, "Türk Basınında Mevlâna Enstitüsü", *Selçuk Üniversitesi 8. Millî Mevlâna Kongresi, 6-7 Mayıs 1996 Konya (Tebliğler)*, Konya-1997, s. 53-64.

için; cömert, iyiliksever, güzel ahlâklı, hoşgörülü olmanın ve gönül kazanmanın önemi ele alınmaktadır¹⁷.

Sonuç

Emine Yeniterzi'nin *Kubbe-i Hadrâ'nın Gölgesinde-Mevlâna Celâleddin Rûmî Üzerine Makaleler* isimli çalışmasındaki makaleleri; Mevlâna'nın sevgi, tefekkür, öğreticilik ve eğiticilik, çalışma ve tevekkül, ahlâk, sabır ve benzeri konulardaki düşüncelerinin ve hayat anlayışının incelendiği makaleler; Mevlâna'nın yabancılarla, yani gayr-i Müslimlerle olan ilişkilerinin nasıl olduğunu ortaya koyan makaleler; Mevlevî şairler ve Mevlâna'dan etkilenen yazarlar ve fikir adamlarını konu edinen makaleler ve Mevlevîliğin ve Mevlâna düşüncesinin ürünlerinin incelenip araştırılmasını sağlayacak, bu fikir ve meydana getirilen ürünleri bugün tespit edip koruyacak, yarın ise gelecek nesillere aktaracak bir kurum olarak kurulması gereken Mevlâna Araştırmaları Enstitüsü merkezli yazıların özetlerini içeren makaleler olmak üzere dört ana grupta toplandığı tespit edilmiştir. Herkesin anlayabileceği bir dille kaleme alınan eserde, bir bütün olarak değerlendirildiğinde; daha çok insan ilişkilerinin, ilmin, ahlâkın, çalışmanın ve insanın yaratılış amacının konu edinildiği ve kültürel zenginliğimiz içinde Mevlâna'nın görüşlerinin yerinin ve kaynağının belirlendiği görülmüştür. Yazarın bu kitabının ülkemizde gittikçe artan Mevlâna ve Mevlevîlik konusundaki çalışmalara yardımcı olacağı ve katkı sağlayacağı umulmaktadır. ©

¹⁷ Emine Yeniterzi, "Tasavvufi Edebiyatımızda İnsan Sevgisi", *Gençlik ve Din (TDV Kadın Kolları Konferans ve Panelleri: 1996-1997)*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara-1998, s. 175-191.